

UNIV. OF  
TORONTO  
LIBRARY









*BERTIL MALMBERG*

SCHILLERS ESTETISK-  
FILOSOFISKA DIKTNING





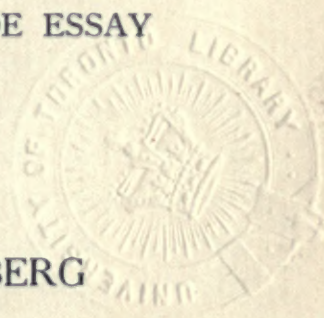
334p  
SwM

# SCHILLERS ESTETISK- FILOSOFISKA DIKTNING

I URVAL OCH ÖVERSÄTTNING  
JÄMTE EN INLEDANDE ESSAY

AV

BERTIL MALMBERG



227437  
29. " 28

STOCKHOLM  
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

3



STOCKHOLM  
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1915



## FÖRORD.

Man kan icke för mycket understryka den stora betydelsen av en rikt flödande, ehuru omsorgsfullt sovrande litterär översättningsverksamhet, särskilt under tider, då den originalskapande förmågan måste betecknas såsom jämförelsevis kraftlös. Redan den synpunkten, att världslitteraturens mästerverk böra göras tillgängliga för bildningsökande personer i så stor utsträckning som möjligt, är ju högst beaktansvärd. Ännu viktigare är emellertid det förhållandet, att genom litterära tolkningar det egna språket skolas och utvecklas, att det böjes och formas kring de mest skilda idéer och att översättandet sålunda kan betraktas såsom en ovärderlig språklig gymnastik. Men framför allt är det av oskattbar betydelse, att den egna litteraturen på ett organiskt sätt tillgodogör sig och i sig upptager de högsta resultaten av mänskligt tänkande och human inspiration. En sådan estetisk blomstrings-

period som den, under vilken den tyska klassiciteten skapade sina ojämförliga verk, vilade som bekant på den fasta och breda grundvalen av en *världslitteratur*, överflyttad inom gränserna för det egna idiomet.

Såsom ett anspråkslöst led i en önskad litterär erövringsaktion av omfattande dimensioner böra, med alla sina brister, efterföljande Schillertolkningar bedömas.

De översatta dikterna hava beledsagats av en inledande essay, vilken givetvis framträder utan vetenskaplig pretention.

Stockholm den 10 september 1915.

*Bertil Malmberg.*

SCHILLERS ESTETISK-FILOSOFISKA  
DIKTNING





## I.

Man börjar alltmera få klar för sig den hopplösa steriliteten i modern svensk litteratur, och från olika läger framställas irriterade krav på en förnyelse av vår inhemska diktkonst. Orsakerna till den nutida vitterhetens armod äro säkerligen mångahanda, och de universalmedel till upphjälpande av vårt litterära liv, som här och där proklamas, böra sannolikt upptagas med en viss försiktighet. Utan tvivel är den yttersta grunden till de rådande bristerna i vår poetiska kultur att söka i det enkla faktum, som Boileau på ett så lyckligt sätt uttrycker i orden: »C'est en vain qu'au Parnasse, un téméraire auteur pense de l'art des vers atteindre la hauteur, s'il ne sent point du Ciel l'influence secrète, si son astre en naissant ne l'a formé poète.»

Inför detta obestridliga sakförhållande kan det tyckas, som om man helst borde slå sig till ro, i avvaktan på att en ny diktargeneration skall framträda, utrustad med rikare gåvor. En dylik hållning skulle också kunna

anbefallas, om man vore övertygad därom, att snillena, liksom regn och solsken, komma och försvinna utan vår egen förskyllan eller värdighet. Emellertid torde det förhålla sig på ett alldeles motsatt vis, och jag tror, att alla de tidevarv, som överskuggas av geniala personligheter, hava fått uträtta åtskilligt för att förtjäna en sådan ära. Det måste, med andra ord, försiggå ett kraftigt och målmedvetet förberedande arbete inom den andliga miljö, som skall hedras med den dyrbara gåvan av ett snille. I själva verket torde, under alla tider, de rent cerebrala förutsättningarna för intellektuell maktutveckling vara sig tämligen lika; vad som växlar, det är den eggande och stimulerande atmosfären, det är de ideala kravens stränghet och helgd. Förefinnas icke dessa värden i tillräckligt luttrad gestalt, är det fåfängt att hoppas på någon konstnärligt litterär pånyttfödelse.

Den nutida litteraturen, sådan den framträder under vår egen breddgrad, saknar — detta måste vi öppet erkänna — de nödvändiga betingelserna för uppkomsten av en genialisk produktion. Vårt estetiska liv är fruktansvärt isolerat. Vi hava förlorat sambandet, icke blott med vår egen diktnings ädlaste epoker, utan också med världslitteraturens bärande tidevarv. Det finnes ingenting, som eggas, ingen tävlan om odödliga kransar; ambitionen dväljes inom dagsryktets trånga pentagram, och diktaren flätar kring sitt hår de ömkliga pappersblommor, vilka bjudas av en ofta andelös kritik. Vi hava glömt, att det estetiska livet, liksom varje art av mänsklig kultur, måste



nära sig med ständigt nya tillflöden av bilder och idéer. Det vore ingenting att beklaga sig över, om man påträffade aldrig så många reminiscenser i modern litteratur, endast dessa reminiscenser härrörde från det verkligt mäktiga, från diktningens herrar och hövitsmän. Knappast någon torde kunna leva sig in i den grekiska poesien, i Goethes och Schillers tankevärld utan att överväldigas av sina erfarenheter och till en början i viss mån förlora sin originalitet. Den egenart, som när sig av okunnighet eller likgiltighet för vad andra hava att lära en, behöver icke närmare karakteriseras; säkert är, att varje diktare, han må vara hur ursprunglig som helst, har mera nytta av att förlora sig själv i det Goetheska världshavet än att pråla med en individualitet, som framskapats i förnäm ignorans av Faust och Iphigenia. Diktningens sammanhang med ett universellt bildningsliv, vars skatter det gäller att tillgodogöra sig och förvalta, kan ingen förnuftig estetik underlåta att fastslå.\*

Under en följd av år torde Schiller för den svenska allmänheten knappast varit mera än ett namn; han har förbigåtts med tystnad, medan den ödmjukaste hyllning blivit ägnad det egna tidevarvets berömda belletrister. Denna sympatiernas egendomliga fördelning kan icke undgå att kasta ett obarmhärtigt ljus över en smakriktning, vars

\* Jfr Schiller, *Konstnärerna*, bl. a. följande rader:

Dock högre städs, till ständigt högre syfte  
steg edert skapande geni:  
nu uppstod verk ur verk, och segerljus sig lyfte  
ur harmonier harmoni.

tid i det närmaste torde vara ute och vars krav på att anses ofelbar man icke i längden kan respektera.

Av den efterklassiska svenska diktargeneration, vars teoretiskt mest betydande representanter voro Rydberg och Wirsén, betraktades ännu Schiller som mästare och upphöjdes han ännu som förebild. Hans estetiska idealism ingick som en väsentlig del i det tankeliv, vars bleka, men ofta fulländade blommor tycktes belysta av en vikande aftonrodnad. Det är självklart, att 80-talet med sin dyrkan av tidsbunden verklighet icke kunde böja sig för en skald, vars patos var av historisk-filosofisk art och vars själ — med all sin humana optimism — icke kunde frigöra sig från en elegisk längtan till mänsklighetens *aurea ætas*. Den andelösa materialism, för vilken vårt släktes välfärd är betingad endast av sociala reformer, hade föga gemensamt med en åskådning, som ville söka den mänskliga lycksaligheten, icke i tillfredsställandet, utan i oberoendet av timliga behov. Icke heller 90-talet hade något erkännande att giva åt den väldiga insats i europeisk kultur, som den Schillerska idealismen betecknar. I Oscar Levertins litterärkritiska alstring — det mest typiska undersökningsmaterial, som i detta sammanhang kan brukas — torde de ställen vara lätt räknade, om de ens finnas, där någon uppmärksamhet ägnas åt Schillers filosofiska diktning. Levertin var föga utrustad med den abstrakta fantasi, för vilken de rena formerna, de genomskinliga *gestalterna* på en Schillersk Olymp aldrig upphöra att fångsla med sin fågring och tjusa med sin avlägsna musik. Han tilltalades

mera av de tunga dofterna och den stela brokaden än av linjespelet hos de gudar, vilka skrida genom etern av en eldig spekulation.\*

Det är först under de sista åren som, även hos oss, den estetiska diskussionen börjat sysselsätta sig med Schiller. Man har upptäckt, vilka utomordentliga skatter man under mer än trettio år ansett sig hava råd att ringakta och förbigå. Man har insett, att Schiller är något annat — och något vida förmer! — än författaren till Wilhelm Tell, än auktorn av Jungfrun av Orléans, att han är en lyriker av de väldigaste mått, en tänkare av ovanlig skärpa och att hans syntetiska begåvning — i sin avvägda harmoni — endast kan jämföras med Platons. Man har tröttnat på den naturalistiska estetik, som aldrig varit helt besegrad, icke ens under 90-talets romantiskt färgade litteraturepok, man har plågats av en konst, som endast vädjat till våra nerver, men aldrig helat oss med kastalisk svalka, och man har plötsligt erinrat sig ett namn, kring vilket gratierna flätat sina ljuvaste hyacinter. Det är av Schiller som den moderna poesien har att vänta sin frälsning; dess räddning, dess befrielse från ofruktbara ideal är möjlig endast genom makten av en förkunnelse, som själv är poesi.

Att det är en naturlig instinkt, som driver oss att uppsöka den Schillerska filosofiens levande brunnar, därom

\* Med dessa ord har jag icke velat rikta något som helst klander mot Levertin som kulturförmedlare; vad han gav var av alltför ädel beskaffenhet, för att man skulle kunna förebrå honom för vad han *icke* gav.



kan det icke råda något tvivel. Ty det är icke i en serie av torra, om också odisputabla satser som den tyske klassikern nedlagt sina erfarenheter av skönhetens väsen. Den Schillerska filosofien är en pånyttfödande kraft; den har icke kartlagt Olympen, men den låter oss inandas dess luft. Här hava icke teorierna stelnat till dogmer, utan de äro fulla av den första uppenbarelsens friskhet. — —

Om, såsom jag hoppas, Schiller blir en ingripande faktor i vårt konstnärliga liv, kan det vara skäl att ihågkomma, att det icke är första gången vi från detta håll mottaga de mäktigaste impulser. Jag har redan nämnt, att den efterklassiska generationen i vår vitterhet stod i ett intimt förhållande till Schillers estetik. Av ett ojämförligt mycket större intresse är emellertid det inflytande, som Schiller utövat på den svenska litteraturens mest lysande representant, på ingen mindre än Tegnér. I vilken grad den Tegnérska tankevärlden varit befolkad med Schillerska idéer, har redan blivit till fullo ådagalagt, både genom en undersökning av Böök i hans Svenska studier och genom den, jag skulle vilja säga, sällsynt tadelfria avhandling, med vilken Albert Nilsson inleder en samling av Tegnérs estetiska och filosofiska skrifter.

\* \* \*

## II.

Schiller har nedlagt frukterna av sitt filosofiska tänkande, både i utförliga dissertationer på prosa — *Über ästhetische Erziehung, Über Anmuth und Würde* m. fl. — och i lärodikter av en så överväldigande skönhet och en så ovanlig tankekraft, att de tillhöra det yppersta, som någonsin åstadkommits inom gränserna för europeisk poesi. I denna orienterande inledning till ett urval av hans berömdaste lyrik skola vi sysselsätta oss med hans idéer, sådana de i bunden form blivit uttryckta.

Den didaktiska poesien åtnjuter, som bekant, icke det bästa anseende på våra dagars estetiska forum. De otaliga deklamationer över »människans elände» och »själens styrka», vilka till två tredjedelar uppfylla 1700-talets vittra produktion, hava svårt att längre framkalla några applåder. De äro mera bortglömda än tonerna från den lyra, som Aphrodite — för mer än två tusen år sedan — tilldelade en kvinna på Lesbos. Ingen kan förneka, att ett rättvist öde drabbat de flesta av de oden, vilka uttänkts under

pudrade peruker. Likväl är det icke utan, att man känner sig obehagligt berörd av denna enhälliga dom över ett helt tidevarvs, såsom blomman av den estetiska kulturen en gång ansedda, diktart.

Vill man uttala ett opartiskt omdöme om 1700-talets didaktiska poesi, torde man lämpligen böra säga, att de tankar, som här funnit sitt uttryck, ofta, men icke alltid, kunna betraktas som ohöljt triviala. Men endast den, som är i avsaknad av all artistisk kultur och all estetisk sensibilitet, skall kunna bestrida, att de vardagliga satser, som framställas, beledsagas av ett föredrag, vars konstnärliga egenskaper kunna njutas för sig själva. Det händer för övrigt icke sällan, att innehållets *sens commun* — även det — kan få ett skimmer av behag genom uttryckets ironiska lätthet.

Den didaktiska poesi, i vilken Schiller formulerat sitt estetiska betraktelsesätt, är emellertid av en helt annan och en oändligt mycket högre rang än allt, vad 1700-talets fransk-klassiska skola kunnat efterlämna. Man tvekar, om man verkligen som *lärodikter* skall rubricera sådana skapelser som *Konstnärerna* och *Idealet och livet*. I sin förträffliga utredning — *Einleitung und Kommentar zu Schillers philosophischen Gedichten* — påpekar Lange, att medan den egentliga lärodikten endast avser att undervisa, att inskräpa vissa allmänna sanningar och klargöra vissa allmänna begrepp, är det intet av allt detta, som åsyftas i den Schillerska poesien. För denna är det icke fråga om några döda levnadsregler, den höjer sig icke till begrepp,



utan till idéer, och dess metod är icke det analyserande förståndets, utan den vingade fantasiens, den obundna filosofiska inspirationens. Dess uppgift är icke att övertyga, utan att övertala, att hänföra med den intuitivt funna sanningens hela bländande makt. — Emellertid torde även de blekare anhängarne av upplysningstidens didaktik innerst hava burit på en ädlare ambition än den undervisande poetens; även de gjorde bruk av alla vältalighetens hjälpmedel, av alla språkets tillgängliga resurser, mindre för att övertyga än för att övertala, och även de sökte höja sig till ingivelsens rymder med bistånd av klingande antiteser och metaforer. Djupast sett, torde skillnaden mellan dem och Schiller *icke* vara att söka i diktarternas inkongruens; det var begåvningens olikhet, som gjorde Schiller till skald och 1700-talets talanger till magistrar; det var snillets nyckfulla fördelning, som lät den ene smaka den nektar, som är gudarnes, och de andra slå sig ned till en vardagskost av självklara sanningar och livlösa begrepp. — —

Den estetik, som erhållit sitt mognaste uttryck i den aldrig överträffade dikten *Idealet och livet*, var frukten både av ett självständigt tänkande och av det mäktiga inflytandet från en filosof, vars portalgestalt för alla tider skall behärska den västerländska spekulationen. Först efter ett ingående studium av Kant lyfte sig den Schillerska filosofien till sin högsta fulländning. Likväl är det påståendet oberättigat, att Schiller inom området för det estetiska livet endast skulle hava utdragit de tankelinjer, vilka redan blivit antydda av Kant. Tvärt om är det

djupast väsentliga i Schillers åskådning på samma gång det djupast originala i hans egen natur; det röjer sin tillvaro lika mycket i den tidigare diktning, som föregått hans kännedom om Kant, som i de senare alstren av hans poetiskt spekulativa geni. Den Königsbergiska kriticismen kan endast betraktas som den sällsynt gynnsamma atmosfär, i vilken Schiller kunde utveckla sin egenart i hela dess fullhet.

Det magistrala verket från Schillers för-Kantianska period bär titeln *Konstnärerna* och utgör en enda inspirerad lovsång över Skönheten i dess egenskap av kulturens livgivande princip.\* Denna strålande tankedikthet ger ett visionärt perspektiv av mänsklighetens vandring allt ifrån dess tidigaste åldrar och ända fram till utvecklingens högsta och slutliga apoteos. Den begynner med en högstämd panegyrik över Människan, sådan hon framstår i sin fulländade gestalt och i ljuset av sin ideella uppgift. Hon är fri genom sitt förnuft och stark genom sina lagar, och hon har skärpt sina krafter under de otaliga striderna med en fientlig natur, som slutat med att lyda hennes vilja och erkänna hennes makt. Efter det att människan sålunda blivit firad såsom »der reifste Sohn der Zeit», uppmanar henne skalden att icke förgäta den tacksamhet, som hon är skyldig sin barndoms vårdarinna:

\* Fullkomligt okunnig om Kants skrifter var Schiller vid tidpunkten för *Konstnärernas* avfattande icke; men han hade icke fördjupat sig i den kritiske filosofens centrala arbeten.

den milda moderliga hand,  
den kärlek, vilken fann dig sova,  
en faderlös på tidens strand.

Det är Konsten, som låtit en högre strävan uppvakna hos människan och som, redan på ett förhistoriskt stadium, kommit henne att ana »i lätta gåtor dygdens majestät». Likaså är det konsten, som öppnat portarna till det kunskapens land, där hon skall framgå till ständigt skönare segrar. Urania, som icke är något annat än Sanningen, den högsta, den strängaste av alla gudamakter, var alltför upphöjd för att kunna fattas av ett ännu halvslumrande förnuft, av ett barnsligt och outvecklat släkte. Därför nedlade hon sin krans av »Orioner» och sin skepnad av »fruktansvärd härlighet». I skönhetens mildare form nedsteg sanningen till jorden för att ledsaga människan ända till den stund, då Cypria kunde återtaga Uranias gestalt.

Innan ännu skönheten genom konstnärernas förmedling öppnat människornas ögon för måttets gratie, låg tillvaron nedsänkt i mörker och sköljde mot tidens kuster de dystra bränningarna av »formlöshetens böljeslag». Vilden, bunden av sitt eget barbari, betraktade naturen med en fiendes ögon utan att någonsin kunna njuta eller ens förnimma de levande uttrycken för dess själ. Då inträffade detta, som endast kan förliknas vid ett under. Inför konstnärernas — dessa invigde siares — blickar uppenbarade sig naturen i hela sin daggbegjutna fågring. De försjönko i åskådan av »skönhetslinjen hos en högväxt ceder» och av en bölja,



som uppsamlade ljuset. Nu vaknade skaparlusten i deras hjärtan:

— — —  
och icke nöjda med att blott betrakta  
med mejseln höjd I gån till skapande bedrift  
— och smeken lyran, tills hon susar sakta.  
Så trädde, svept i ljus, till mänsklighetens tröst  
det första gudaverket ur ert bröst.

Det är med detta jublande tillrop som Schiller hälsar de första konstnärernas framträdande i världen.

Djurhamnen hade fallit från det mänskliga, och allt högre lyfte sig nu det humana släktet, frigjort från de lägre drifternas suveränitet. Konsten, som till en början endast varit en serie av isolerade försök, utvidgade området för sin makt, och nu begynte den kulturens oavbrutna kedja, där länk följer på länk och där det ena verket uppstår ur det andra. På systemet av över- och underordning baserar den mänskliga odlingen sin ständigt mera invecklade arkitektonik, och Schiller uppvisar, huru den högsta andliga friheten endast därigenom vinnes, att det mindre syftet och den personliga ingivelsen hörsamma en ledande idé.

Vad Schiller med sin dikt velat uttrycka är sålunda detta: människans befrielse ur barbariets blinda materialism och hennes gradvis skeende utveckling till medborgare av idéernas rike hava genomförts endast genom skönheten och möjliggjorts endast genom konsten. Så långt är hans estetiska åskådning på detta stadium identisk med hans senare teori. Skönheten såsom frihet, friheten såsom skön-

het, konstnären såsom uppfostrare, allt detta, som sedermera blivit medvetnare formulerat i dikten *Idealet och livet* och i de estetiska breven, sänder genom Schillers tidigare poesi sin lockande förklång:

För första gången anden njöt  
en fröjd, som ur ett okänt fjärran sändes,  
som ej vårt timliga eländes  
begär och saknad inneslöt  
och ej i njutningen förbrändes.

Är det icke, som om vi här läste det första utkastet till *Idealet och livet*?

Den rent Schillerska idealismen i *Konstnärerna* är emellertid sammanlänkad med tankar, vilka visserligen erhållit en form av inspiratorisk prakt, men som icke desto mindre måste betraktas som de sista reminiscenserna av upplysningstidens rationalistiska livssyn. Vad den Kantska kritiken skulle komma att nedbränna till aska, det ingår ännu som en väsentlig del i Schillers äldre filosofi. Här betraktas ännu skönheten som en lägre och därför begripligare uppenbarelseform för sanningen och dikten som den blomsterstege, vilken leder mänskligheten genom en rymd av under till den fullkomliga kunskapens rike. Om man avkläder denna tanke hela den glänsande formskrud, varmed den Schillerska genialiteten begåvat densamma, torde man finna, att det knappast återstår något annat än ett av de vanliga argument, med vilka diktens berättigande brukade bevisas av 1700-talets förståndsmässige vitterhetsidkare.

På samma sätt förhåller det sig med de moraliska satser, i vilka det framhäves, att skönheten är grundvalen, icke blott för kunskapen om det sanna, utan även för utövandet av det goda. Kännedomen om Kant skulle inom kort låta Schiller inse det orimliga i denna sammanblandning av gent emot varandra avgränsade idéer, vilka, var för sig, hava sitt eget mål och sin egen uppgift inom ramen för mänsklighetens allmänna bildningsliv.

\* \* \*



### III.

Ingen kan förneka, att den tänkesättets revolution, som erkännandet av den Kopernikanska världsuppfattningen medförde, sträckte sig till bredare lager av det mänskliga samhället och utövade ett större inflytande, särskilt inom gränserna för det religiösa livet, än någonsin den Kantska kritiken. För de vetenskapligt bildade torde den kosmologiska omvälvningen emellertid knappast hava inneburit en förändring av radikalare art än den, som obevekligt genomfördes av den Kantska kunskapsteorien. Att plötsligt se den himlakropp, som ens eget släkte bebor och vilken man vant sig att betrakta såsom världsalltets medelpunkt, förvandlas till den hemlöst irrande atomen i en ogästvänlig rymd, är en upptäckt, som i all sin brutalitet likväl är lättare att bära än det vaknande medvetandet om den mänskliga kunskapens relativitet. Det är omöjligt att träda i något närmare förhållande till Kants filosofi, utan att till en början den ödslighetskänsla smyger sig över en, som med nödvändighet måste gripa besättningen på ett

fartyg, då stormen blivit övermäktig och den trådlösa telegrafan förstörts. Att varje människa bär i sitt inre den moraliska kompass, efter vilken hon har att styra sitt liv — mot seger eller undergång — det är den manliga tröst, som ingen kan mottaga, förrän hemlöshetens ångest klarnat till resignation.

Albert Nilsson har påvisat, huru olika tre av den svenska odlingens stormän — Leopold, Franzén och Tegnér — ställt sig till den Kantska kritiken. För den gustavianske sensualisten var denna filosofi både en galenskap och en hädelse mot det sunda förnuft, som utgjorde upplysningstidens idol, och han använde hela sin retoriska arsenal och sin tungas hela skolade skärpa för att bekämpa vad han var oförmögen att förstå. Franzén — med sin blida, sin nästan feminina fromhet — kunde icke uthärda det obarmhärtiga ljuset av Kants intellekt, och han räddade sig också, i enlighet med sin natur, till det behagliga halvdunklet av religiös förtröstan. För Tegnér blev bekantskapen med den nya tidens väldigaste filosof en av de upplevelser, som verksammast bidrogo till utvecklandet av hans livsåskådning och till härdandet av hans heroiska geni. Likväl får man icke föreställa sig, att anammandet av Kants kriticism ens för en så manligt organiserad natur som den svenske klassikern kunde försiggå utan slitningar och genomföras utan ångestfull kamp.

Ännu mycket smärtsammare måste emellertid på Schiller den djupnande inblicken i Kants filosofi hava verkat, och detta på den grund, att han redan var i

besittning av en harmoniskt utformad livssyn, vunnen genom självständigt tänkande och avpassad efter det egna väsendets behov. För honom blev det nödvändigt att till grunden nedriva hela den byggnad av sanning och illusion, vars upphöjda resning vi hava beundrat i Konstnärerna, och att avstå från de älsklingstankar, vilka icke läto sig förena med en klarnande filosofisk insikt. Att det hjältemodiga offer, av vilket han var mäktig, kom att bli rikt belönat och att lyfta honom själv i jämnhöjd med hans ädlaste möjligheter, var endast den nödvändiga följd av en försakelse, som bottnar i en oegennyttig kärlek till tänkandet för dess egen skull.

Schillers humana ideal, sådant det redan blivit framställt i Konstnärerna, kan härledas ur hans frihetskänsla och är mindre en frukt av reflexion än det upphöjda uttrycket för hans väsens innersta syftning. Begåvad med en sinnets riktning mot det gudomliga, hade han icke desto mindre att kämpa mot ett pockande driftliv, och långt före hans kännedom om Kant arbetade hans tanke på att återställa harmonien mellan natur och ande och att upphäva motsatsen mellan drift och ideal. Med den sällsynta ärlighet, som tillhörde hans mest utpräglade egenskaper, sökte han aldrig bemantla svårigheterna med kompromissens lögnaktiga klädnad. Den fullkomliga människan — detta erkände han öppet för sig själv — kan icke leva annorstädes än på de höjder, vilka omsusas av olympisk frihet; hon kan icke vara mindre än en gud och icke ringare än en ande. Tingen få icke fångsla



henne, oändligheten icke förskräcka henne, lidandet icke nedbryta henne; hon måste sväva lika lätt som en av de gestalter, vilka lösa sig ur dimman, då den förgylles av morgonljuset. Det var omöjligt för Schiller att övergiva denna mänskliga idealbild, och ingen aldrig så hjärtlös konfrontation med verkligheten kunde förminska dess klarhet. Han kunde icke pruta av på sina fordringar utan att på samma gång beröva sin ande själva livsluften för dess strävan. Vi hava sett, huru han tidigare hoppats på det mänskligas gudomliggörelse i vetandets, dygdens och skönhetens trinitet. Men nu hade, genom den Kantska kritiken, vetandet icke blott förlorat sin forna aureol, på samma gång som dygden framträdde i ett avlägsnare fjärran: bryggan mellan kunskap, skönhet och moral hade även blivit uppriven, och ingen möjlighet förefanns att uppnå den ena med tillhjälp av de andra. Schiller hade funnit, att vetandet icke är i stånd att befria oss ur sinnenas slaveri. Likaså hade det uppgått för honom, att sedelagens majestät, på en gång oupphinneligt och oundkomligt, endast låter människan erfara sin viljas otillräckliga kraft och sin beroende ställning under de lägre drifternas herravälde. Utan annan kunskap om världen än den, som av sinnenas otillräckliga vittnesbörd förmedlas, ständigt förödmjukad av det pliktbud, vars manande stämma hon förnimmer utan att kunna tillfredsställa dess krav, är människan fången inom gränserna för sin egen natur och det värnlösa offret för lidanden utan namn och för tillfälligheternas skiftning.

Då sålunda enheten mellan det sanna, det goda och det sköna icke blott icke kunde bevisas, utan i själva verket var en oomtvistlig fiktion, då vidare kunskapen var något bristfälligt och dygden något övermänskligt, återstod för Schiller ingenting annat än skönheten ensam, gudinnan med behagets gördel, hon som målar — med ett ljuvt bedrägeri — »på häktets mur Elysium» —. Redan i sin tidigare filosofi hade Schiller hänvisat till det sköna, men endast som ett förberedande stadium. Nu tvingades han att här uppsöka allt det, som han förr hade trott sig finna även hos det sanna och det goda. Också blev det i skönheten — och endast i skönheten — som Schiller uppdagade lösningen till det problem, som sysselsatte honom, ett problem, som kan vara fullt levande endast för sådana själar, vilka, i likhet med Bellerophon, icke nöja sig med mindre än ett liv bland de odödlige. —

Kant hade redan definierat den estetiska lusten såsom en *ointresserad njutning*: vi förhålla oss estetiskt, då vi betrakta tingen utan att fråga efter deras verklighet eller bekymra oss om deras nytta. Detta är det fruktbara uppslaget till den konstens filosofi, som genom Schiller erhållit sin slutliga gestaltning. Schiller angiver, i anslutning till Kant, skönhetens väsen såsom *sken*, konstens väsen såsom *lek*, och han betraktar skönheten och konsten såsom en luftig regnbåge, svävande mellan jord och himmel. Endast genom det estetiska åskådandet kan människan frigöras ur de kedjor, vilka binda henne, och ur det tvång, vilket trycker henne. Hon intresserar sig icke

längre för det stoffliga, utan här möter hon de rena former, vilka existera, endast emedan de behaga. Frågor, sådana som dessa: Är det sköna sant? Är det sköna moraliskt? tillhöra de problemställningar, som icke kunna godtagas. I det hon hängiver sig åt skenet, är människan upphöjd över tingen; hon är icke längre sinnenas slav, utan deras herre. Hon eftersträvar icke en kunskap, som är omöjlig att ernå, utan hon leker med verkligheten, och som en fjärl med purpurvingar fladdrar inbillningen från blomma till blomma. Äpplet tjusar henne genom sin rundning och vattnet genom sin glans, och det bekymrar henne icke, om frukterna äro bittra eller källan förgiftad. Tillvaron glider förbi henne som en festlig procession, där helheten tilltalar henne med sin harmoni och enskildheterna med sina färger. Sedelagen, som är det skuggomflutna livets stjärnbild, förbleknar inför sommarljuset av det sköna. Pliktbudet har betydelse endast för vårt handlande, men här är handlandet upphävt, och människoanden — denne flygande Holländare, jagad av sina samvetskval — vilar sig på skönhetens ö, mellan gårdagens stormar och morgondagens rastlösa färd.

Schillers hänvisning till det ointresserade skönhetslivet såsom det tillstånd, där människan är fullkomligast människa, kan lätt giva upphov till en missuppfattning av den mest oberättigade art. Man kan tro, att diktaren velat tillsluta ögonen, icke blott för lidandet och mödan, utan också för moralens kategoriska imperativ. Ett djupare inträngande i Schillers filosofi kan emellertid på intet sätt

medgiva en sådan tolkning. A. W. Schlegel har lämnat den precisa formuleringen av Schillers etik i dessa ord: »Mit unerbittlicher Strenge müssen wir uns selbst richten, um unsere sittlichen Gebrechen abzulegen, und doch bleiben unsere besten Bemühungen unendlich tief unter den Forderungen der Pflicht.» Ingen får bortdrömma sitt liv, glömsk av andras klagan och egna brister. Skönhetslivet — med sin glömska och sin sällhet — befriar oss icke från skyldigheten att inom området för det verkliga livet underkasta oss sedelagens fordran; den estetiska vilan förlänas oss endast som en tröst. Konsten är den milda hugsvalelse, som låter oss förstå, att vi äro gudar, ehuru livet förnedrat oss till slavar; men vi hava ingen rätt att vänta de gyllene ögonblickens eviga fixering. —

Åt den estetiska åskådning, som jag redan i korthet sökt antyda, har Schiller upprest ett odödligt monument i sin dikt *Idealet och livet*. Jag har svårt att tro, att skaldisk inspiration kan höja sig till en ädlare rymd och tvaga sig i en renare eter än den, vars pärlstänk glittra kring lemmarna av dessa Schillerska strofer. Dikten, som tidigast blivit kallad *Das Reich der Formen* och *Das Reich der Schatten*, ehuru sedermera dessa namn blivit utbytta mot det ännu uttrycksfullare *Idealet och livet*, är skriven under Schillers poetiska högsommartid — mellan juni och oktober 1795 — och sluter sig, även kronologiskt — som den fullmogna lyriska syntesen — till breven *Über ästhetische Erziehung*. Heine talar med en överlägsenhet, som är sublim i sina självbelättna domar



och sin brist på förståelse, om Schillers poesi, och han förhånar »jene hochgerühmtten, hochidealischen Gestalten, jene Altarbilder der Tugend und der Sittlichkeit, die Schiller aufstellt». Han anser, att dessa äro vida lättare att »förfärdiga» än de naturtrogna avbildningarna och de realistiska porträtten. »Wissen Sie denn nicht, dass mittel-mässige Maler meistens lebensgrosse Heiligenbilder auf die Leinwand pinseln, dass aber schon ein grosser Meister dazu gehört, um etwa einen spanischen Betteljung, der sich laust, einen niederländischen Bauer etc. — — — lebenswahr und technisch vollendet zu malen?» Mot bakgrunden av dylika teorier, vilkas konsekvenser vi i modern litteratur alltför tydligt hava erfarit, kan den estetik, som Schiller framställt i *Idealet och livet*, endast så mycket mera övertygande betona sin höghet.

Dikten begynner med en förebildlig målning av livet på en gudomlig Olymp, av den växlingslösa sällhet, som beröres endast av Zephyrs smekning, men icke av årtidernas flykt. Människorna välja, heter det, mellan samvetets frid och sinnenas berusning, men på den höge Uranidens panna strålar, som ett diadem, den förenade avglansen av båda. Den andra strofen vänder sig till människan, och här koncentrera de tre första raderna själva essencen av diktens teoretiska innehåll:

Du, som önskar att bli gudars like,  
fast ett barn av dödens rike,  
lär din längtan att dess frukt försmå!

Den kroppsliga njutningen har endast ledan i sitt följe, och den nedsänker oss endast djupare i fångenskapens mörker, liksom det äpple, efter vilket Persephone utsträckte sina händer, blev orsaken till hennes eviga kvarblivande i Orcus. Kroppsligheten — så heter det i nästa strof — »är ett rov för år och öden», medan *gestalten*, idealet, gudarnes odödlige lekkamrat, »tidlös vandrar och går fram bevingad». Olympisk frihet kan ingen annan vinna än den, som löser sin ande ur behovets band, försänker sig i åskådan av det sköna, i betraktelse av konstens genomskinliga fantomer och flyr undan det tillfälliga till idealets okroppsliga rike. I den fjärde strofen framhålles, huru människan, upphöjd till skönhetslivets elyseiska ängd, återfinner sig själv, icke såsom tidsbunden varelse, utan fri och gudomlig, en broder till de gestalter, vilka här möta hennes öga. Och diktaren utbrister:

Här är segern evig, här är kransen  
ovan livets nederlag.

Men redan känner skalden ett behov att uttala den bittra sanningen, att ingen av kvinna född kan för alltid kvarbli under valvet av denna molnfria himmel. Det är av den största betydelse för ett rätt förstående av Schillers både estetiska och moraliska betraktelsesätt att icke förbise den stolt resignerade bekännelsen i följande rader:

Likväl smeka icke kring din tinning  
ljusets fläkt och segerns vinning  
som ett löfte, att din strid är slut.

Alltför snart måste flyktingen återvända till livet för att i skummet av tillfälligheternas vågslag välja mellan drifternas lockelse och pliktens maning. Schiller tillhör icke den grupp av esteticister, som genom falska förespeglingar söka fresta oss till ohörsamhet mot verklighetens krav. Han söker icke bestrida, att lyckostunderna äro sparsamt tillmätta, och han inser, att den vallmo, som skönheten virar kring våra pannor, är hastigt förvissnad.

Dock, när hoppet med förtröttad vinge  
mållöst sjunker i ditt kvalda bröst —

då, men icke förr, öppna sig åter de rosiga morgonportarna till det land, där Eos aldrig skall förlora sin glans och gratierna aldrig skola åldras.

De åtta strofer, som nu följa, kunna med all rätt betraktas såsom diktens kärna. De innehålla parvis en genomförd parallell mellan jordelivets kamp och skönhetslivets sällhet. Medan den ena strofen upprullar de dystra bilderna av människans bristfälliga läge under timlighetens tryck, framtrollar den andra — dubbelt tjusande genom motsättningen — en hägring av idealets nejder. Innehållets höghet och språkets smältande prakt få icke komma oss att förbise denna tankedikts renlinjiga struktur och tadelfria byggnad. Den formens logiska symmetri, som här uppenbarar sig och som även i de minsta enskildheter kan påvisas — så i den jämna växlingen av strofernas begynnelseord — kan icke undgå att fångla oss med sin geometriska skönhet. Härtill kommer, att själva idéen på ett levande sätt symboliseras av den

strofiska kompositionen; bildernas medvetna kontrastering understryker, genom sin orubbliga konsekvens, den Schillerska filosofiens bärande grundsats: dualismen mellan verklighet och ideal.

I det första strofparet är det den mänskliga maktkampen, som skildras, denna brutala strid, där styrkan och djärvheten hembära sina kransar, där rovdriften och det äregiriga modet hänsynslöst eftersträva sin lön och där svagheten dignar, icke emedan den har orätt, utan därför att den är svag. Mot denna tröstlösa tavla ställer så Schiller den fullkomliga rons, den absoluta försoningens tanke, och med ord, vilka tyckas dofta av hymettisk honung, målar han den harmoniska tillvaron under konstens blomsterbågar. Verkligheten är oro och kval, där kämpa de vreda rösterna och de onda uppsåten; härarna framvältra sina massor över blodiga fält, och rymden tyckes uppfylld både av våldets signaler och olyckans jämmerrop.

Men i fjärran, bortom kval och strider,  
härligt skuggomkransad glider  
vindlös flod i skönhetslivets land.

Hur gripande intill tårar klingar icke denna skönhetsens fridshälsning över slaktningarnas meningslösa larm och över viljornas oro!

I det andra strofparet är det konstnärens kamp med ett motspänstigt material, som diktaren framvisar, hans brottnings med stoffets tyngd och hans icke mindre än heroiska strävan efter ett fulländat uttryck. Den populära



tron, att konstnären utan möda, endast i kraft av sin lyckliga inspiration, uppnår även de högsta resultat, avfärdas utan tvekan, och det målmedvetna arbetet, den ihärdiga, den aldrig svikande energien, den osjälviska ödmjukheten och det beräknande förståndet uppställas som nödvändiga betingelser för estetisk produktion.

Blott för makten av en mejsel viker  
marmorns motstånd efter hand.

Men plötsligt är motståndet övervunnet, och där framstår nu verket tyngdlöst och stofflöst, så som ingenting mindre än en förverkligad idé. Enligt Schiller existerar det ingen motsats mellan form och innehåll hos den fulländade konsten; materien är helt och hållet förvandlad, den har uppgått i idén, den har förintats i den suveräna formen; verkets fläckfria skönhet bär intet spår av den möda, med vilken det skapats.

Det tredje strofparet låter oss ana den gudomliga sedelagens stränghet, dess övermänskliga krav och dess förtärande låga. Vid anblicken av dess outgrundliga höghet, för vilken Kant icke kunde finna någon ringare bild än stjärnevalvet över våra huvud, kan människan ingenting annat göra än blygas och förtvivla. Hennes »bräckliga dygd» kan endast blekna inför strålglansen av dess fordran, men icke uppfylla dess bud. Människan måste böja sin panna inför lagens majestät i det dystra medvetandet om sin viljas svaghet och den förödmjukande känslan av sin benägenhet för det onda. Ingen brygga, ingen farkost leder henne fram till det godas ideal; en

ocean av tomhet och mörker skiljer henne från den sedliga fullkomlighet, som hon åtrår. Endast om hon flyr bort ur sina sinnens plåga till detta land, som alltid vinkar den förtröttade, väntar henne försoningens nektar.

Upptag pliktens gudom i din vilja,  
och han lämnar dig sin domartron.

Med detta sällsamma, till olika tolkningar lockande orakelspråk torde diktaren mena, att människan i den fria estetiska åskådningen nedlägger sitt motstånd mot det goda och att hon, i det hon betraktar plikten såsom skön, icke längre har någon förnimmelse av dess stränghet. Naturligtvis kan hon icke *utöva* det goda med tillhjälp av det sköna, men i den estetiska harmoniens tillstånd blir det henne möjligt att vara säll även vid åsynen av det sedliga idealet.

Det fjärde och sista strofparet i denna serie av parallella bilder behandlar lidandet, mänsklighetens materiella olycksöde, dess suckan under plågornas gissel och under armodets tyngd. Ingen självisk skönhetskult får hindra oss att lida med dem, som lida, och att av de klagorop, som uppfylla världen, mottaga hela summan i vårt hjärta.

Lyckan bleknar, och som fjättrad följer  
du naturens fruktansvärda röst.

Sympatien, medlidandet, som för Schiller icke står i samband med det högre andelivet, utan endast är ett utslag av våra *naturliga* känslor, nödsakas och har också rätt att inför den största nöd bringa det odödliga inom

oss till tystnad. »Men i glädjens fagra regioner», där de  
ursprungsrena formerna dväljas,

— brusa icke jammerns sorgsna vindar,  
där finns ingen smärta, som förblindar  
andens klarhet och förnuftets ro.

Över allt, vad vi känna, önska och strida för, över  
vår skam, vår fruktan och våra nederlag, över allt, vad  
vi hata och älska, dyrka eller avsky, över hopplös längtan  
och modlös sorg, över smärta och orolig lust —

skimrar genom tidens svärmodsslöja  
fridens oförkränkta blå.

Dikten avslutas med tvenne strofer, så bräddade av  
ingivelsens rosenljus, att man knappast kan framvisa  
dessa underverk av poetisk konst utan att överväldigas  
av tårar. Här samlar sig i en krönande symbol diktens  
hela upphöjda patos:

Djupt förnedrad till en slav bland slavar,  
framgick mellan jordens gravar  
förr Alcides på sin prövnings led.

Det är ingen mindre än den lemniska hydrans bane-  
man, trotsaren av underjordens dystra fasor, Herakles,  
vars gestalt får tjäna som den stridande människans mot-  
bild. Liksom han, så är även hon en utstött och för-  
kastad, en besökare av Hades, och även hon har att bära  
sitt öde och att hörsamma sin plikt. Även hon har att  
kämpa och lida och att utföra storverk,

— tills olympisk harmoni bestrålar  
den förlöste i Kronions sal  
och gudinnan ur de sällas skålar  
fyller rosenprydd pokal.

Det är ovisst, om Schiller med dessa rader velat framställa ett metafysiskt perspektiv, en *evig* lycksalighet såsom det sista målet och den slutliga lönen för människans av mödor uppfyllda vandring. Det estetiska skulle då plötsligt hava övergått i det religiösa och resignationen i en överjordisk förhoppning. En sådan tydning torde emellertid icke vara påkallad, ty för Schiller rymmer det lycksaliga *ögonblicket*, hur hastigt det än försvinner, själva evighetens väsen. Om man sålunda icke får antaga, att Schiller utlovat en ständig fortvaro — på andra sidan livet — av den sällhet, som den estetiska betraktelsen beskär oss under korta och förgängliga moment, utan att han endast velat framhålla den evighetsart, det över tiden upphöjda värde, som tillkommer skönheten, utstråla icke desto mindre — alldeles fränsett sitt teoretiska innehåll — strofer sådana som dessa något av den obeskrivligt tröstande kraften hos ett gudomligt löfte.

\* \* \*



#### IV.

Det är självklart, att den lidelsefulla kärlek till grekisk kultur, av vilken den tyska klassiciteten uppbars, kommit att få en ojämförlig betydelse för utformandet av Schillers estetiska filosofi. Men man får icke glömma, att det råder en väsentlig olikhet mellan den antikuppfattning, som företrädes av Schiller, och den, som representeras t. ex. av Goethe. Den senare kan utan sentimentalitet, utan romantisk rörelse betrakta den grekiska ålderdomen; han är en genial egoist efter renässansens mönster, och obekymrad om moraliska konflikter söker han i sitt eget liv realisera den antika jämviktens ideal. Goethes fullkomliga brist på historiskt sinne — den negativa sidan av hans mänskliga fulländning — befriar honom från det svårmod, som vakar bland ruiner och begråter det framfarna. Om han beskådar en grekisk urna, sker det med oskuggad tillfredsställelse; han smeker dess utsökta former, och han dröjer vid dess enskildheter med en kännares blick. Där emot ägnar han ingen tanke åt den begravda skönhet,

åt den asklagda odling, om vilken den grekiska urnan endast är ett vemodigt vittnesbörd. Huruvida det föremål, han beundrar, är uppgrävt ur det fallna Mykene eller det ödelagda Ilion, detta bekymrar honom föga. Goethe är realist; Schiller är den konsekvente idealisten. Denne kan icke betrakta det hänsovna utan högtidlig melankoli; ty för honom är minnets värld densamma som idealets. Alltför beroende av sitt eget samvete och sin medfödda altruism, kan han icke blunda för den moderna kulturens olösliga motsatser, och det är honom omöjligt att som Goethe skapa sig en isolerad harmoni mitt i en värld av plikter och i ett tidevarv av smärta. Antiken — liksom skönheten över huvud — befinner sig för honom på ett elegiskt avstånd, och endast genom en trånsjuk verklighetsflykt kan han hängiva sig åt den svårmodiga njutningen av dess skatter. —

Att Schiller står i ett intimt beroende av den grekiska antiken, därom kan icke ens den ytligaste kännedom lämna oss i tvivel. Här behöver icke närmare utredas, vad som ligger i öppen dag, nämligen det inflytande, som den Platonska idealismen utövat på Schiller. Även om denne så gott som uteslutande hämtat sina teoretiska argument från den Kantska kritiken, torde man likväl icke kunna underskatta hans skuld till den grekiska spekuleringens ädlaste representant. Det konstnärligt *visuella* sätt, varpå han uppfattar idealet, är givetvis Platonskt. Han har en levande *synbild* av de rena formerna, av de fläckfria gestalterna, och detta sammanhänger därmed att

Schiller — åtminstone symboliskt — synes hava upptagit den Platonska läran om *återverinringen* av en ideal pre-existens. Den suveräna betydelse, han tillmäter skönheten, leder även tanken till Platon, och man kan, vid läsningen av Schiller, icke undgå att känna den berusande fläkten från vingslagen av en filosofisk Eros. Platonsk är likaså den form, i vilken han kläder sina tankar, inbillningens fria och snillrika lek även med de högsta abstraktioner, bildvalets outtömliga rikedom och språkets artistiska pregnans. De mytologiska omskrivningarna, så betecknande för Platon, återfinnas hos Schiller, och de förläna åt hans stilkonst detta obeskrivliga behag, denna doft av morgon och elysé, som man icke kan nog beundra. Den antika gudasagan, som upplysningstidens författare draperat i så stela och oformliga veck, har hos Schiller återvunnit sin gratie, och man kan tryggt påstå, att det är Platon, som varit hans läromästare; gudar och gudinnor uppträda nu åter i olympisk nakenhet, och 1700-talets smink hava de avtvättat i musernas källa. Det torde hava varit Wilhelm von Humboldt, som infört Schiller i Platons filosofi. Men tankegångar även från andra grekiska system kunna påvisas i hans skrifter. Pytagoreiska idéer påträffar man icke sällan, särskilt markant i en sådan dikt som Dansen, vilken framställer visionen av ett universum, ordnat efter lagarna av en matematiskt rytmisk harmoni.

Men icke endast de högsta resultaten av grekiskt tänkande, även det grekiska livet, sådant det framträder i diktning och konst, har bidragit till den Schillerska

filosofiens egenart. Schiller betraktar det hellenska skedet på samma sätt som *mannen* betraktar sin egen barndomstid. Han vet, att det aldrig kan återkomma, men i dess lyckliga, i dess naiva harmoni ser han en symbol för vad han åtrår. Naturens, nödvändighetens cirkel begränsade Hellas, men i sin sköna fulländning, i sin levande jämvikt är det sjunkna lyckoriket likväl mönstret för det drömrrike, som är ovanför tiden. Ty mannen begråter, icke barndomens okunnighet, icke dess sömn i de naturliga instinkternas sköte, men väl dess fullkomliga gratie, dess lycksalighet och dess skönhet — ehuru han eftersträvar allt detta under *frihetens* kategori.

Den oförlikneliga gravsång, som bär titeln *Greklands gudar*, förhärligar den hellenska livsåskådningen och gryningsljuset över den antika världen. Då insveptes ännu tingen i diktens förtrollade slöja, och skapelsen uppfylldes av ett utsägligt behag. Man älskade naturen, liksom man älskar en brud, man tvivlade icke på dess olympiska anor, och man nedsatte icke dess börd. Vart man vände sina blickar, där skymtade man »rosenspåren av en gud», Helios länkade sitt solspann genom rymden, dryaden vaggade mellan trädets lövverk, och vid skogens källor dröjde vattenjungfrurna med sina urnor. Ännu susade Daphnes själ och spelade hennes stämma genom lagerträdet blad, Amphions brud låg fånglad i stenen, och Philomeles melodiska klagan darrade genom lundens stillhet. Till Deukalions släkte nedstego de olympiske, och »Eros gled på sina vingars ljus» mellan gudar, människor



och heroer. Dionysos' panterspann ilade över jorden med ett följe av fauner och menader, och i dess spår regnade välsignelserna från ett lyckliggjort släkte. Det var då icke sed, att gudarne skulle firas med klagan eller med livsfientlig försakelse, ty de odödlige själva älskade endast glädjen och lyckan:

Blott det sköna såsom heligt gällde,  
för sin njutning blygdes ingen gud,  
blott han böjde sig för gratiens välde  
och Camenans milda bud.

Ja, själva döden var ingenting annat än den milda kyssen »av en genius med facklan sänkt».

Så framstod denna lyckliga ålder, sluten inom sin egen sällhet, med en gudalik mänsklighet och en besjälad natur. Himlen och jorden voro förenade i en gemensam dyrkan av det sköna, varje väsen hade en ande, och varje ting hade en röst. Men denna blommande vår tid varade icke länge; gudarne, på vilka ingen vill tro, hava flyktat till sångens och de eviga minnenas Olymp. Uppflyttad till idealens rike, har emellertid den hellenska epoken räddat sina dyrbaraste skatter, och Schiller skulle icke hava varit sig själv, om han för det skönas undergång icke hade funnit en svärmodig tröst i den tanken, att saknadens elegi över dess gravar likväl bevarat det renaste av dess själ. Dikten är i stånd att giva oss tillbaka vad vi mistat, och genom en egendomlig

skickelsernas logik är det våra svåraste förluster,  
som lyrorna låta återuppstå i sina mest oförgängliga  
strofer:

Allt, som skall i sången evigt varda,  
skall förgås i livets strid.

\* \* \*

## V.

Brandes framhåller i sin Tegnérbok — enligt vad Albert Nilsson påpekar — såsom en av den svenske skaldens förtjänster, att denne aldrig skattat åt den samtida benägenheten för *dikter om dikten*. Ingen kan förneka, att den danske kritikerns uttalande är av gåtfull beskaffenhet och att det näppeligen låter sig förklara ur en tillfällig distraktion. Många och svåra att uppfylla äro de fordringar, som man har rätt att ställa på en diktares biograf, men en av de enklaste — och självklaraste — är onekligen den, att skildraren icke skall sväva i okunnighet om de viktigaste partierna av den skildrades poetiska alstring. Nu måste även den ytligaste beläsenhet i Tegnér's skrifter leda till den iakttagelsen, att dikter över estetiska problem upptaga ett imponerande rum i den svenske lyrikerns litterära produktion.

Det uttalade omdömet har sålunda sitt intresse såsom ett karakteristiskt exempel på den Brandeska kritikens vetenskapliga metoder, men det är anmärkningsvärt även

såsom uttryck för en mycket allmän åsikt om diktkonstens väsen och ändamål. Man kan förstå, att den nyromantiska skolans sysslande med konstteoretiska ämnen, behandlade i bunden form, måste framkalla en viss leda vid en diktart, som icke har något annat föremål än de abstrakta lagarna för det sköna. Den skaldiska ingivelsens sterilitet hos vissa av dess representanter får emellertid icke locka oss till den förhastade slutsatsen, att dikter om dikten i sig själva äro ett oting och att de icke kunna lyftas till krönet av den högsta poesi. I själva verket torde ett inträngande i Schillers tankemättade lyrik tvinga oss att uppgiva vår fördom mot den upphöjda diktning, som, likt Narkissos vid källan, försänker sig i åskådan av sitt eget väsens ideal.\*

Man brukar säga, att den esteticerande poesien är möjlig endast under tider av litterärt förfall — sådana som t. ex. den alexandrinska epoken — men att den är otänkbar under skeden av naivt inspirerad produktivitet. Erfarenheten lämnar intet stöd för en sådan uppfattning; tvärt om synes den bestyrka en hos skapande genier förefintlig benägenhet att meditera över »sin lyras kostbara lån». Även från den grekiska lyrikens mest blommande högsommartid kunna mångfaldiga exempel framdragas på estetisk-filosofisk kontemplation, och i vissa

\* Det kan vara skäl att påpeka den uppenbara olikheten mellan vår och den antika tolkningen av Narkissosagan. Viktor Rydberg framhåller i sin *Antinousessay*, att grekerna icke fattade Narkissos som en typ för det egocentriska självbehaget, utan som en personifikation av människans längtan efter den fullkomliga skönhetens ideal.



av Pindaros' strofer kan man påvisa tankar, vilka rent av tyckas antecipera Schillerska idéer. I den första pythiska sången — översatt av Bergstedt — bekräftar introduktionen på ett slående sätt vad som här blivit uttalat:

Gyllne citra, gudaklenod, du som Apollon delar  
med mörklockiga musor, hell! Till dina toner lyssnar  
kör, som drager i festsal in,  
sångarn bidar ditt tecken, när  
strängen knäpps och festens fröjd begynner.  
Du släcker den dödande viggens eld, och fjättrad av din ljuva ton  
sött slumrar på härskarstavens knapp hos Zeus den konungslige örn,  
och vid sidan slokar ilsna vinge.

— — — —  
— — —  
— —  
—

Ja, när du det vill, den starke Ares,  
han lämnar de flygande lansarnas lek, och i sitt sinne tjasas han  
av festsångens glans, ty gudarnes hjärta träffar djupt din melodi,  
väckt av Letos son och väna musor.

Själva höjdpunkten av Schillers vittra produktion betecknas, enligt min mening, av hans dikter om dikten. Aldrig lyfter sig hans inspiration till en mera strålande, till en mera dityrambisk kraft, än när han besjunger det konstnärliga skapandets lagar. Allt det tillfälliga, allt det materiella, som så gärna vidlåder poesien, då den sysslar med profana ämnen, har här fallit bort, och människoanden, i sin renaste strävan och i sin oförgängligaste gestalt, träder oss sålunda till mötes. Det

förblivande intrycket av Schillers estetisk-filosofiska diktning är intrycket av ett överväldigande ljus, av en kosmisk strålgång, som ofta förtätar sig i rader av en fysiskt bländande energi. Vi äga i vår egen litteratur en diktare, som, också han, lyckas förläna sina strofer en koncentrerad lyskraft. Det är Tegnér. Men det Tegnériska ljuset är kallt, stålblått och blixtrande, liksom skenet från solbeglänsade sköldar. Det Schillerska ljuset är ett varmt flödande rosenskimmer, strömmande ur en ousinlig källa av afroditisk prakt.

\* \* \*



## INVOKATION





Att du mitt öga har väckt till att skåda det gyllene ljuset,  
att i din eter jag går;  
att till din eter jag fritt får lyfta mitt öga ur gruset,  
att jag dess klarhet förstår;  
att du förlänat en odödlig själ, som dig, Eviga, tänker;  
att i mitt kämpande bröst  
smärtans luttrande eld och smärtans varning du skänker  
samt den belönande tröst;  
att till en tolk för mitt liv och för känslor, som irra och vandra,  
mig du ett strängaspel gav;  
att, då du ärones krans och vällust beskärt åt de andra,  
mig du ett strängaspel gav;  
att, då på vingar av ljus mot jublande rymder jag seglar,  
livet sig skönare ter,  
skönare då i diktens kristall sig sanningen speglar,  
skönare tjusar och ler;  
därför, tills parcerna kräva av mig min aska, gudinna,  
hjärtat med susande slag

barnsligt och eldigt för dig skall av tacksamhet brinna,  
därför i trohet skall jag  
outtröttligt ditt lov med vördande bilder besmycka,  
skall i förtroligt förbund  
ljuvt till ditt hjärtas beskärn den tänkande anden sig trycka —  
allt intill bristande stund.

\* \* \*

# KONSTNÄRERNA





Hur hög, hur stolt, där palmens kvist du höjer,  
vid seklets skiljoväg du dröjer  
i mannaålderns ädla frid —  
med öppet sinne och med samlad råga,  
med dådrikt lugn och allvarsmättad låga,  
fullmogen ättling, mänska, av din tid.  
Av tanken frigjord, blev du stärkt av lagen —  
en kostbar visdom har du lyft mot dagen  
ur det förteguna i ditt eget bröst;  
av kamp och brottning fick du stål åt styrkan;  
natern betvang du, tills hon gav sin dyrkan  
och steg ur formlös sömn vid ljudet av din röst.

Du herre över hav och land,  
förgät ej du att tacksamt lova  
den milda, moderliga hand,  
den kärlek, vilken fann dig sova,

en faderlös på tidens strand,  
som drog din längtan mot ett upphöjt värde,  
beredde marken för en helig skörd,  
den Eviga, som tidigt lärde  
dig andelivets innebörd,  
som länkade din bana,  
som tidigt ledde dina första fjät  
mot högre mål och lät din tanke ana  
i lätta gåtor dygdens majestät!  
Väl fick av andra även ting du lära,  
som gjort din levnad lyckofull  
— men glöm ej henne, som du främst bör ära,  
för hennes lägre tjänarinnors skull!  
I flit är kupans bi din like,  
en myra din beundran värd,  
men dig till evigt arv och dig som tidlöst rike  
blev konstens härlighet beskärd.

— Blott morgonporten av det sköna  
för in till kunskapslivets dag.  
Om dig en högre glans skall kröna,  
förstå ett ringare behag!  
När fylld av ljuv, av helig bävan  
du njöt av någon skön symbol,  
bereddes du för större strävan  
och för ett väldigare mål.

Vad först, då sekel efter sekel brusat,  
det åldrande förnuftet såg  
har förr i bilder av det sköna tjusat  
ett barnligare släktes håg,  
har förr den sinnlighetens dunst fördrivit,  
som gjorde dygden oförstådd,  
och långt förrn Solon sina lagar skrivit,  
man spårade kulturens brodd;  
långt förrn i forskarns hjärna lågar  
oändlighetens tanke fram,  
vem såg mot rymdens stjärnebågar,  
som ej dess evighet förnam!

Och hon, som med en krans av Orioner,  
patetiskt länkad kring sitt tunga hår,  
— blott uppenbar för renare demoner —  
konungslig över stjärnor går:  
med nedlagd krans, förmildrad flamma  
och med ett mer förtroligt skick,  
Urania — den upphöjt allvarsamma —  
i form av skönhet träder för vår blick.  
Så står hon som ett barn inför oss  
— hur enkel! — med behagets attribut:  
vad här som bräcklig skönhet rör oss  
i form av sanning möter oss till slut.



Då mänskans ande till ett liv i gruset  
förvisades på Skaparns ord  
och blott en långsam återfärd till ljuset  
på stoftets väg var möjliggjord —  
då allt, vad himmelskt var, sin åsyns höghet gömde,  
hon ensam följde, där han skred,  
den djupt betryckte, den fördömde,  
till tidens skuggomflutna fasor ned.  
Här svävar hon, en bild av strålar,  
omkring sin älskling genom tid och rum,  
och med ett ljuvt bedrägeri hon målar  
på häktets mur Elysium.

Då än i trygghet hos sin barndoms amma  
den späda mänskligheten låg,  
då tände ingen mordisk lust sin flamma  
i djupet av dess rena håg;  
dess vilja, blott med ljuva band besegrad,  
den kärva pliktens följeskap försmår  
och ser i konsten med dess bilder speglad  
en högre sedlighets astrala vår.  
För dem, åt vilka konstens värv blev givet,  
är varje jordisk börda lätt:  
de nå på nytt det rena andelivet,  
sin frihets oförkränkta rätt.

— Lycksaliga de mänskor, vilka böjde  
sin viljas strävan under *hennes* kult,  
i vilkas bröst hon som en drottning dröjde  
och skrev med visdom deras väsen fullt,  
som vigts och korats att den flamma nära,  
vars sken bestrålar hennes altarrund,  
och som till hög, till aldrig slocknad ära  
hon upptog i ett ljuvt förbund.  
Så fröjdens åt det rum, som blev ert eget,  
den stolta plats, som blev beskärd,  
ty till en högre andevärld  
betecknen I det första steget.

Förrn eder strävan gav oss måttets lag,  
som alla väsen glättigt följa,  
mot tidens kuster hördes Alltet skölja  
med formlöshetens böljeslag;  
ty lika ödsligt rå som han  
sig världen tedde för den vilde:  
ett väsen, som hans blod förspillde,  
behärskat av ett dystert bann.  
Blott fäst vid tingen som begärets träl,  
han endast sina drifter lydde,  
och aldrig skådad honom undanflynne  
naturens skönhetsrika själ.

Men där naturens själ flög vildens blick förbi,  
berörde skuggan av dess flykt ert äne,  
och halvt fördrömda lärden I  
att länka till en harmoni  
de spridda dagrarna av henne.  
— Ert öga tjusades av allt,  
av skönhetslinjen hos en högväxt ceder,  
av böljans spegel, som beskärde eder  
den huldans flyende gestalt.  
Inom er väcktes ädel bildningsdrift,  
och icke nöjda med att blott betrakta  
med mejseln höjd I gån till skapande bedrift  
och smeken lyran, tills hon susar sakta.  
Så trädde, svept i ljus, till mänsklighetens tröst  
det första gudaverket ur ert bröst.

Varthelst ert spejaröga nådde  
från krönet av ett högre plan,  
naturens skiftande gestalt förrådde  
sin tjuskrafts underbara talisman;  
dess dunkla, dess fördolda lagar,  
dess prakt, som tjusar och behagar,  
er skapargenius förband  
i sköna verk av en benådad hand.

Nu såg man hermen framstå, och förvägen  
mot rymdens härlighet kolonnen sprang  
— all skogens melodik ur herdepipan klang,  
och bragder firades av sång och sägen.

Ett urval från en blomstergård,  
en handfull blommor, i ett knippe slutna,  
så trädde konsten ur naturens vård;  
nu blevo knippen snart till kransar sammanknutna.  
En ny, en högre konst tog vid  
ur skapelser av mänsklig id:  
det sköna verket, som ert snille gav  
en skepnad, nyckfull, fastän formmedveten,  
fick offra inför nya krav  
den stolta självtilräckligheten.  
Kolonner tvungos efter måttets lag  
att sammanstå i systerlig förening,  
och konsten lyftes till en högre mening  
av Meonidens harposlag.

Då trängde sig barbarerna tillhopa  
omkring de nya skapelsernas prakt,  
då hördes tusen röster ropa:  
se mänskossnillets gudamakt!



Då sjöng aoiden om den glans, som dröjde  
kring sagolika segrars rad,  
så ädel sång, att den, så länge som han kvad,  
de lyssnande till hjältar höjde.  
För första gången anden njöt  
en fröjd, som ur ett okänt fjärran sändes,  
som ej vårt timliga eländes  
begär och saknad inneslöt  
och ej i njutningen förbrändes.

Ur sinnets sömn till större tiders möte  
sig lyfte en befriad själ;  
av er förlöst, i själva glädjens sköte  
sig kastade bekymrets träl.  
Så över djuriskhetens gränser ledde  
ert snille en förnedrad stam,  
och tanken, denne stolte främling, trädde  
till högsint hjältegärning fram.  
Nu uppstod mänskan, och mot stjärnor vändes  
dess furstelika anletsdrag;  
av tacksam blick en hälsning sändes  
mot solens purpur, livets dag.  
Från mänskans panna såg man töcknet vika,  
till sång blev hennes stämmas spel,  
och ögat glänste av den meningsrika,  
den sköna känslans tårjuvel.

I driftens skumma värld begraven  
och förödmjukad av dess skam,  
en härlig längtan hon förnam  
till ljusets hemland bortom haven,  
och denna högre dröm hos slaven  
har sedan städse följt oss åt,  
men väcktes av en vallarlåt.  
Nu sångarn, bänkad kring kratären,  
besjög de kyskare begären  
i rosenprydda gästers rund.  
Hur tårbestänkta kinder glödde,  
hur en förädlad trånad födde  
de rena själarnas förbund!

Den vises visdom och den starkes styrka,  
den mildes ro, den kransades förtjänst  
samma bild vi fingo dyrka,  
gemensamt gloriebeglänst.  
Men för det obekantas glans förskräcktes  
envar, som såg sig själv från dess fulländning skild,  
och en heroisk åtrå väcktes  
att likna denna förebild.  
Den sköna prakten av ett evigt rike,  
hos er den fann sin tolk, i eder konst sin like.

De vilda lidelsernas bål,  
vårt ödes mörka spel, vår lyckas blinda lottning,  
vår plikts och våra drifters brottnings  
beseglades av ändamål.  
Vad livet åtskilt och förspritt kring landen,  
och vad naturens nyck fördelt,  
det undfick nu av diktarhanden  
sin ordning i ett större helt.  
Så genom sorgespelet skrider  
ett tåg av bleka eumenider  
förskräckande i brottets spår;  
långt förrn de vise något utslag våga,  
en bildrik Iliad har löst vårt ödes fråga  
i mänsklighetens ungdomsår.

Ej gåtors gåta, skickelsernas tvång,  
ej slocknandets och dödens välde,  
vars anslag ofta nog med lömska pilar fälde  
det sköna i dess soluppgång,  
blev obesökt, I hjältar, av er sång.  
— Så av gudomligt vingpar burna  
den silverbleka ängd I sen,  
som rymmer, bortom dödens urna,  
begravda ätters återsken.

Men högre städs, till ständigt högre syfte  
steg edert skapande geni;  
nu uppstod verk ur verk, och segerljus sig lyfte  
ur harmonier harmoni.

Vad här allenast har förtjust vår blick  
blir där en länk, som högre skönhet lyder,  
och det behag, som nymfen pryder,  
försmälter stilla i Athenes skick.

Athletens kraft får i en guds gestalt  
ej svalla frigjord eller hejdlös strömma;  
ej ens Kronions bild får själv tillräckligt glömma  
vad tempelbyggarn har befallt.

Nu mänskans själ, som med sin trägna flit  
förvandlat jordens krets, har redan vänt sin trånad  
mot större horisont och mer gudomlig blånad  
och länkat sina vägar dit;

men konsten följer hennes fria färd  
att nu som fordom hennes steg bevinga,  
och nya skönhetsvärldar springa,  
beglänsta, ur naturens värld.

Nu sprider vetandet sin fulla dag  
kring tingens gåtor, och den djärve anden,  
som strövat genom skönhetslanden  
och härskat i en världsrymd av behag,  
han skriver själv naturens lag.



Han väger henne, men med egna vikter,  
han mäter henne, men med egna mått,  
och mer begriplig i sin skönhets plikter  
hon sveper sig i skönhet blott.

Med gyllne drömmar han sin värld bemålar,  
han skänker sfärers sång sin stämmas harmoni,  
han prisar världens byggnad, och den strålar  
i hög, i fläcklös symmetri.

Och nu: varthän hans vandring skrider,  
benådad jämvikt talar där;  
det skönas gyllne gördel sprider  
förtrollning över allt, som är.

Varthän den höga glädjen ilar,  
varthän den stilla sorgen går,  
och överallt, där tanken vilar,  
och överallt, där kvalet slår  
och skräcken skjuter sina pilar,  
där hör han harmoniens våg  
med sina flödens välklang smeka,  
där ser han huldgudinnor leka,  
och deras stämmor dröja kvar och eka  
melodiskt i förfinad håg.

Som linjens smekning kring behagen,  
som doften av olympisk vår,  
så ljuvt, så lätt försvinner dagen,

så stilla fläkten av hans år.  
Hans liv försmälter i ett hav av lugnad,  
av ren, av outsäglig harmoni,  
och själva tanken andas i  
Cytheres famn sin njutning och sin hugnad.  
I samförstånd med själva ödets hot  
— fördröjd bland gratier, medan tiden ilar,  
han blottar bröstet och tar lugnt emot  
så dödens udd som skickelsernas pilar.

Förtrogna älsklingsbarn av salig harmoni,  
I höge, vilkas följeskap blev givet  
av samma hand, ur vilken vi  
tillika hava undfått livet! —  
Att mänskan, frigjord, äntligen har lärt  
att *tänka* plikten och få kravet kärt,  
att slumpens välde föll: för det  
belönar eder — eder evighet.  
Nu glädjens gudar under lustigt skämt  
sig bänka kring den kalk, vars ädla druva föder  
vår frihets gyllne ro alltjämt:  
vår famn — till tack för allt — ledsagare och bröder!

Den Ande, som med rosor av behag  
nödvändighetens hårda lag  
så skönt besmyckat och förklarar  
och som i eterns höga glans,  
i sfärers och planeters dans  
den hulda gratien uppenbarat,  
som tjusar oss, jämväl då han förhärjar,  
med upphöjdhetens hela makt —  
I härmen honom, och en genius färgar  
vårt arma liv med ljuset av hans prakt.  
— Som aftonrodnans bilder flyta,  
som molnens spegeldrömmar gå  
likt sköna fåglar över flodens yta,  
den ljuva dikten likaså  
kring livets tomma armod sällar  
en glans, som ler, en fågring, som förtrollar.  
Då förd av er och klädd i bröllopskläder  
den grymma parcen för vårt öga träder,  
vi glömma, att hon krossar och förgör.  
I höljen med ett sken av dröm desslikes  
vår sorgs, vårt bleka skymningsrikes,  
vår saknads ångestfulla kör.  
Igenom sekler fick min vandring skrida  
till hädansovna åldrar ner:  
hur glad var mänskligheten vid er sida,  
hur övergiven utan er!

Men denna mänsklighet, som fick  
en hög, en fri gestalt av edra händer,  
vid flamman av er genius återtänder  
den ungdom, som på tidens bud förgick.  
Ty år, som skredo, blevo grå och tomma  
på livets egen kraft till sist;  
vårt väsen åldrades, och glädjens blomma  
förtorkade av jordisk brist.  
Då läten I med friska flöden välla  
föryngringens och livets källa,  
och tiden ljusnade alltmer,  
för andra gången pånyttfödd av er.

Fördrivna av den råa makten,  
I frälsaden en sista offerbrand  
från Österns kränkta altaren och bragten  
den med till solnedgångens land.  
Då steg den sköne flyktingen, den unga,  
den klara dagen fram i edra spår,  
då sjöngo på hesperisk tunga  
de hulda Muserna från Joniens vår.  
En skönare natur beklädde  
var mänsklig ande med sitt återsken,  
och ljusets strålande gudinna trädde  
dit in, förklarande och ren.



Då såg man millioner bojor falla  
i namn av ädel mänskorätt,  
då växte jordens nya ätt  
i högsint broderskap med alla.  
Men med en inre fröjd I njuten  
det liv, som stiger solbeglänst:  
I skåden mänsklighetens gång och slutet  
ödmjukhetens tystnad er förtjänst.

Då forskarn, som med djärva blickar svävar  
på tankens fria tävlingsban  
och drucken av en segerstolt päan  
sin äras krona eftersträvar —  
då blott en obetydlig krans  
hans stolthet vill åt er förläna  
och skänka er vid sidan av sin glans  
en ringa plats bland dem som tjäna —  
då så han till sin egen vinning  
er sköna frihetshandling vänt:  
förlåt hans brott — fulländningen har spänt  
sin höghets diadem kring eder tinning!  
Som förr den andebildande naturen  
begynt sitt värv med er, den första vårens blom,  
så slutar den fulländade naturen  
med eder mognads rikedom.

Den sköna konsten, som ur ton och sten  
sig stilla lyfte, se, dess väsen breder  
kring allt, som är, hugsvalande sitt sken,  
och forskarn själ, som mäter empyrén,  
sin största seger vinner han — åt eder.  
Den skatt, som tänkarn vunnit på sin färd,  
skall mogna i det skönas värld,  
hans vetenskap skall nå sin högsta glans och adel  
som konstverk utan fläck, som skönhet utan tadel.  
Vid eder hand han når till detta höga,  
förnäma krön, där för hans öga  
den fagra dalen öppnas på en gång:  
ett helt av färg och ljus, av doft och fågelsång.  
Ju rikare hans själ får njuta,  
ju större mångfald, som i *ett* förbund  
en *enda* skälvande sekund  
kan samla och kan innesluta,  
ju yppigare spel av rena,  
av gyllne harmonier, som förena  
sin välklang i en enda kör,  
hans tanke anar och hans känsla hör —  
se, desto härligare tändas  
problemens stjärnor då mot tidens mörka grund,  
en världsplans länkar ordnas och fulländas,  
allt bredare blir världens rund,  
allt större brusar Alltets flöde,  
och redan ligga slump och öde  
på knä för Anden i dess skaparstund.

Så växer världen för hans syn, så stiger  
en skönhet över timligt mått:  
allt mindre blir han själv, och jagets stämma tiger,  
hans stora kärlek talar blott.  
Så leden honom genom livets år  
på diktens blomsterstege, tills han når  
mot ständigt högre höjder och förnimmer  
förgättna världars glans och rena formers skimmer,  
och låten så uti ett sista språng  
av hög, av eldig rytm, av överjordisk yra  
ert sista verk, er sista sång  
på breda vingar lyftas från er lyra  
mot nya syners soluppgång,  
mot rymder, vilka glänsa, ändlöst vida,  
och — i det sannas armar skall han glida!

Hon själv, den milda Cypria,  
med stjärnekronan kring sitt änne —  
den myndigvordne sonen varsnar henne  
förvandlad — till Urania.  
Så ljuv, så rik, så namnlös häpnad  
grep ej Ulyssessonens blod,  
då färdkamraten vid hans sida stod  
förklarad — i gudinnans skepnad.

I edra händers vård är givet  
vårt dyra arv, vårt släktes värdighet:  
bevara det! —  
med er det dör, med er det lyfts mot livet.  
Så tjäne diktningens magi  
den stora, visa gudaplanen  
och lede oss till oceanen  
av evig harmoni.

Förkastad av sitt eget skede,  
må sanningen för tidens vrede  
sin fristad söka i karitiskt hem,  
och strålande i Musers följe  
hon i behagets purpur hölje  
sin härlighet och hämne sig på dem,  
som dolskt förföljde hennes ädla färd —:  
med segersångens ljusa svärd!

Så stigen, dit er längtan bär,  
I frie söner av en fri gudinna,  
— dit, där det högsta skönas kransar brinna!  
Om andra kronor tävlen icke här!  
Den syster, vilken nu för eder blick försvunnit,  
I möten åter i er moders famn.  
Vad sköna själar hava ädelt funnit,  
det bär fullkomlighetens namn.



Så stigen, dit er djärva längtan styr,  
högt över dagen med dess tomma röster,  
tills i er spegel, vänd mot öster,  
det nya seklets morgon gryr!  
På skilda vägar har envar fått vandra  
det höga målets glans emot.  
Så hälsen här vid Enighetens fot  
med öppen brodersfamn varandra!  
Som sjufalt dagens brutna strålar  
förmäla sig i ljusets ström,  
som sjufalt Irisbågens strålar  
försmälta i gemensam dröm —  
så sväven hän och länken eder dans  
i tusenfaldig klarhetslek och gliden  
mot samma frid och endräkt över tiden  
och samma stora gudomsglans!

\* \* \*

DEN BESLÖJADE BILDEN I SAÏS



En yngling, som av osläckt kunskapstörst  
till Saïs i Egypten drevs att där  
förborgad visdom lära, hade nu  
från grad till grad med dristig ande stigit.  
Dock blev han aldrig stannande, han fördes  
blott ständigt längre av förmätet krav,  
och knappt förmådde hierofantens röst  
att lugna rastlös spörjare. »Vad har jag,  
om icke allt är mitt?» — det var hans ord.  
»Finns kanske här ett mindre och ett mer?  
Och är din sanning, liksom sinnets lycka,  
en summa blott, som man besitta kan,  
än stor, än liten, efter lott och skiftning?  
Fastmer den syns mig såsom en och odelt.  
Tag bort ur harmonin en enda ton,  
ur dagens båge blott en enda färg,  
och vad som återstår är tomt och intet!»  
När så de en gång talte, stodo de  
i mitten av en ödsligt hög rotunda;



då föll den yngres ögon på en djupt  
beslöjad bild av övermänsklig storlek,  
och undersam han sporde, vad som där  
av dokets mörker höljdes och fördoldes.  
Den andre svarte endast: »Sanningen.»  
Då lyfte ynglingen sin blick och sade:  
»Blott efter Sanningen står all min trängtan,  
och henne, henne döljer man för mig!»

»Däröver döme», svarte hierofanten,  
»hon själv, den Eviga, ty ingen dödlig  
får lyfta slöjan, förn hon själv den lyfter.  
Och vem som vågar det förbjudna värvet  
i brottslig traktan, han, så vill gudinnan,  
han arme» — »Vad?» — »skall skåda Sanningen.»  
— »Ett underbart orakelspråk! Du själv,  
du skulle alltså aldrig hava provat  
att lyfta slöjan?» — »Visserligen icke.»  
— »Mig synes sådan tvekan ofattbar.  
Om endast denna tunna mur mig skiljer  
från Sanningen?» — »Så skiljer den dig dock  
med lagens myndighet, och fast den tyckes  
så lätt att lyfta för din hand, så är den  
dock centnertung för samvetet, min son.»

I djupa tankar gick den yngre hemåt,  
men kunskapstörstens brinnande begär  
drev sömnen från hans läger, och vid midnatt  
till templet smög han sig med skygga steg.  
Lätt var det honom att bestiga muren,  
och till det inre av rotundan nådde  
han utan möda med ett dristigt språng.

Här står han nu, och kring hans ensamhet  
sig breder templets väsenlösa lugn,  
blott stört av stegens håligt tomma ekon  
ur dolda kryptor, men kupolens öppning  
försprider månens silverbleka sken,  
och fruktansvärd, likt hamnen av en gud,  
ur valvets ödesdigra dunkel glänser  
gestalten i sin långa slöja fram. —

Med tveksam gång han närmar sig, och redan  
hans hand är lyft att bildens dok beröra;  
då griper plötsligt något kring hans arm.  
»Olycklige, vad vill du här?» så ljuder  
en trogen stämma ur hans eget bröst.  
»Vill du förkränka vad som heligt är?  
Ej någon dödlig — så oraklet bjöd —

får lyfta slöjan, förrn hon själv den lyfter.»  
— »Dock, sade ej oraklet, att den man,  
som djärves det, skall skåda Sanningen?  
Vad helst som ryms där bakom, skall jag slita  
dess hölje bort, att så jag Sanningen  
må ofördunklad skåda!» — »Skåda!» ropte  
ett långt, ett hänfullt eko honom efter.

— Så, som han talte, handlade han även.  
Nå, frågar du, vad mötte där hans öga?  
Jag vet det icke. Medvetslös och blek  
den nästa dagens morgon prästerna  
vid Isis' fötter funno honom utsträckt.  
Vad här han hade skådat och förnummit,  
det har hans tunga ej bekänt. För alltid  
var dock hans levnads hela fröjd förbi,  
och sorgen förde honom snart i graven.  
»Ve dem», det var hans varningsfyllda ord  
till sådana, som ivrigt honom sporde,  
»ve dem, som leta efter Sanningen,  
men nå dess väsende på brottets väg,  
dem skall hon aldrig tyckas ljuv att skåda!»

\* \* \*

ELEGIER





## 1. DEN LEKANDE GOSSEN.

Lek på din moders sköte, mitt barn, och lek i din trygghet:  
se, på den heliga ön ofärden finner dig ej!  
Högt över avgrundens brant du bäres av kärlekens armar,  
blickar i brusande grav skuldlöst leende ned.  
Lek, du oskuldens älskling, ty än är Arkadien kring dig,  
ännu din fria natur följer sin lyckliga drift,  
ännu skapar din blomstrande kraft sig diktade gränser,  
ännu ditt villiga mod saknar plikter och mål.  
Lek, ty arbetet möter dig snart, det karga, det stränga,  
snart en befallande plikt, plundrad på glädje och mod.

\*

## 2. OCKSÅ DET SKÖNA SKALL DÖ . . .

Också det sköna skall dö; vad som gudar och människor betvingar,  
aldrig dess bedjande röst rör den tartariske Zeus.  
En gång kärleken dock bevekta skuggornas herre,  
men vid tröskeln han strängt krävde sin gåva igen.  
Ej Aphrodite kan läka det sår, som av vildgaltens betar  
tillfogats, skonlöst och djupt, gossens sirliga kropp.  
Ej den odödliga moderns beskärm kan frälsa Peliden,  
som vid den skäiska port fyllde sitt levandes mått;  
men ur det blånande havets djup nereidernas drottning  
skönt förhärligar än sonen med klagande sång.  
Se, då gråta gudarne högt, och då snyfta gudinnor,  
sörja, att skönheten bryts, att det fullkomliga dör.  
Härligt att varda en klagande sång på den älskades läppar —  
endast det låga skall gå obesjunget till Styx!

\*

### 3. DANSEN.

Se, hur med svävande steg de glidande paren sig länka:  
fotens bevingade dans knappast marken berör.

Varsnar jag skuggor, befriade helt från det kroppsligas börda,  
fladdra i månsilverljus leende älvor förbi?

Lätt som en rök flyr bort i den zephyrdoftande rymden,  
lätt som på slumrande flod snäckornas vaggande färd,  
svävar en människas fot på rytmens melodiska bölja,  
häves vid strängarnas sus människans sköna gestalt.

Nu, liksom ville med makt man bryta de dansandes kedja,  
styr ett förmätet par in i en tätande flock:

framåt sig öppnar den bana, som nyss försvunnit där bakom,  
öppnas och slutes igen, ledd av en magisk försyn.

Paret undflyr vår blick: i ett vilt, ett oredigt vimmel  
plötsligt begraver sig nu dansens sirliga värld.

Nej, där löser förvirringen sig, och maskorna ordnas,  
nu med förändrat behag regeln betonar sin makt.

Evigst förstört, det förnyas alltjämt, det levande verket,  
stilla en bindande lag länkar förvandlingens spel.

Säg, hur kan — då bildernas följd så rastlöst förbytes —  
friden besegla likväl rörelsens egen gestalt?  
En och var är sin härskare själv, han lyder sitt hjärta,  
och i ett ilande lopp ser han den väg, han skall gå.  
Önskar du gåtans svar, så vet: det är välljudets gudom,  
som till en samlande dans adlat det rasande språng,  
han som, Nemesis lik, vid rytmens gyllene tygel  
leder vår brusande lust, tämjer vår laglösa drift.  
Och dig berusa de ej, de klingande sfärernas sånger,  
dig betvingar den ej, strömmen av upphöjd musik,  
ej den förföriska takt, som spelar med himmelska lutor,  
ej den virvlande dans, som genom gränslösa rum  
strålande solar dansa alltjämt på hisnande banor?  
Lekens adlande mått flyr du i handlingens värld.

\* \* \*

IDEALET OCH LIVET





Evigt klart, likt spegeln av en källa,  
glider livet för de sälla  
på en zephyrsmekt Olymp förbi.  
Folk och världar vandra mot det tomma;  
okränkta tjusar i sin skönhets blomma  
gudars ungdom lika skiftesfri.  
Män skor välja, där de tveksamt stanna,  
hjärtats huggnad eller sinnets rus;  
dock på molnfri, på uranisk panna  
brinner bägges dubbla ljus.

Du, som önskar att bli gudars like,  
fast ett barn av dödens rike,  
lärdin längtan att dess frukt försmå!  
Blott med skenet må din blick sig nöja;  
vunnen njutning skall med kastad slöja  
grymt förvandla vad du hoppas på.

Så ur Hades, dit med våld hon rycktes,  
Ceres' dotter ingen utgång fann;  
efter äpplet grep hon, och hon trycktes  
evigt under Orcus' bann.

Allt, vad kroppsligt, är ett mål för döden,  
är ett rov för år och öden,  
då *gestalten*, som i ljusets stat  
ej av växling ser sin frid betingad,  
tidlös vandrar och går fram bevingad,  
kär för gudar som en lekkamrat.  
Vill du sväva mot en rymd, som glänser,  
lös din ande ur behovets band!  
Fly ur livet med dess trånga gränser  
in i idealets land!

Mänsklig urbild av fullkomlig daning  
— själv ett minne, själv en aning —  
svävar här inför ditt öga klart,  
vandrar glansfull i sin frihets strålar  
och med lugnet av sin skepnad målar,  
fallne dödlige, din ursprungsart,

som den framstod, förrn du steg ur glansen  
ned till tidens sorgsna sarkofag:  
här är segern evig, här är kransen  
ovan livets nederlag.

Likväl smeka icke kring din tinning  
ljusets fläkt och segerns vinning  
som ett löfte, att din strid är slut.  
Snart skall livet med erinnyers skara,  
snart skall tiden med sin hast, sin fara  
driva skummande din farkost ut.  
Dock, när hoppet med förtröttad vinge  
mällöst sjunker i ditt kvalda bröst,  
till din själ från gyllne avstånd bringe  
skönhetssynens anblick tröst.

När det gällt att härska, att betvinga,  
kämpar emot kämpar springa  
på de banor, där dem ödet ställt;  
kraft och djärvhet brottas med varandra,  
och med brus som av orkaner vandra  
stridens skiften över vida fält.

Blott den tappre får sitt huvud smycka  
med en krans från Hippodromens lek —  
blott den starke skapar själv sin lycka,  
där den svage dignar blek.

Men i fjärran, bortom kval och strider,  
härligt skuggomkransad glider  
vindlös flod i skönhetslivets land:  
allt som dygnet skiftar kring dess fåra,  
målas Hesperus och Aurora  
på den silverbleka vågens rand.  
Helt förenta i en samfälld boning,  
i behaget av ett fritt förbund,  
livets krav — i skönhetens försoning —  
njuta en gemensam blund.

När en konstnär kämpar att besjåla  
stoffets tyngd och att förmåla  
med dess mörker elden av sitt jag —  
outtröttligt spänne han sin möda,  
underkaste han sig själv det döda,  
väsenlösa elementets lag!



Blott det allvar, som sitt mål ej sviker,  
hittar källan under tidens sand;  
blott för makten av en mejsel viker  
marmorns motstånd efter hand.

Men träng in till sfären av det sköna  
— och att idog flit belöna  
framgår skapelsen i tyngdlöst skick;  
ej som kvalfullt ur en massa bruten,  
slank och lätt, som skapad för minuten,  
glänser bilden för din tjusta blick.  
Så ur kamp och så ur tvekan stiger  
segerens lugna mäktighet till sist  
fram i verket, vilket stolt förtiger  
mänsklig saknad, jordisk brist.

När av timligt armod tyngd du spanar  
mot en lag, vars makt du anar,  
och förtvivlar vid dess stränga tal —  
blekne då för strålen av det sanna  
bräcklig dygd, och sänke du din panna  
modlös inför lagens ideal.

Vägen dit har ingen lagt till rygga,  
som var skapad av tellurisk stam:  
mörkt är djupet, och där finns ej brygga,  
ingen farkost bär dig fram.

— Men fly bort ur dina sinnens plåga  
och den sköna flykten våga  
hem till friheten i tankens zon,  
då skall ingen avgrund mer dig skilja,  
upptag pliktens gudom i din vilja,  
och han lämnar dig sin domartron.  
Lagens tyngd med all sin stränghet böjer  
endast slaven, som dess makt försmår,  
men där mänskan intet motstånd höjer,  
gudens majestät förgår.

När dig mänsklighetens smärtor såra,  
när Laokoon den svåra  
striden kämpar i sin ödesstund,  
blunda ej, men lid med dem som lida,  
och låt vinden på sin vandring sprida  
jordisk klagan under himlens rund.

Lyckan bleknar, och som fjättrad följer  
du naturens fruktansvärda röst,  
och den helga sympatin fördöljer  
evigheten i ditt bröst.

— Men i glädjens fagra regioner,  
där bland färger och bland toner  
livets ursprungsrena former bo,  
brusa icke jämmerns sorgsna vindar,  
där finns ingen smärta, som förblindar  
andens klarhet och förnuftets ro.  
Älskligt — liksom Iris' strålar dröja  
mellan åskmoln, som i dunkel gå —  
skimrar genom tidens svårmodsslöja  
fridens oförkränkta blå.

Djupt förnedrad till en slav bland slavar,  
framgick mellan jordens gravar  
förr Alcides på sin prövnings led  
— dräpte lemnisk hydra och beträdde,  
själv en levande, den väg som ledde  
till tartariskt skymningsrike ned.

Så av en gudinnas harm förkastad  
han i trohet sina plikter bar,  
själv med jordens alla kval belastad  
— tills hans vandring ändad var:

tills en gud sig ur hans aska höjer  
och i eldig höghet röjer  
frändskap med den eter, som han ser  
ständigt växa under sträckta vingar,  
medan tiden likt en dröm förklingar  
och försvagas för hans syn alltmer  
— tills olympisk harmoni bestrålar  
den förlöste i Kronions sal  
och gudinnan ur de sällas skålar  
fyller rosenprydd pokal.

\* \* \*

GREKLANDS GUDAR





Ack, då ännu edra stämmor hördes  
och vid glädjens lätta rosenband  
livet log och sköna släkten fördes,  
sälla väsen, genom mytens land  
— ack, hur annorlunda då! Hur flydde  
livets skuggor, hulda Cypria,  
och med kransar man ditt tempel prydde,  
Venus Amathusia.

Diktens slöja med sitt trolska skimmer  
ljuvt förvandlade det sannas drag,  
och en lust, som man ej mer förnimmer,  
fyllde världen med sin dofts behag.  
Högre glans och högre börd man skänkte  
åt naturen, åt sin lyckas brud,  
och ur allt och vart man såg, där blänkte  
rosenspåren av en gud.

Ja, där nu — som våra vise svara —  
livlöst välver sig ett klot av ljus,  
styrde Helios fordomdags sitt klara  
purpurspann vid kitharödiskt brus.  
Högt bland bergen såg man oreader,  
och en dryas levde i var stam,  
och ur urnan, vaktad av najader,  
glänste silverstrålen fram.

Daphnes själ i detta träd var bunden,  
djupt i stenen låg Amphions brud,  
Syrinx spelte ljuvt, och genom lunden  
klungo Philomeles klagoljud.  
Här, från denna höjd, har förr Cytheres  
stämma ropat ett begråtet namn;  
denna bölja, den har vaggat Ceres'  
bittra tårar i sin famn.

Fordom stego till Deukalions släkte  
de olympiske att dröja där:  
Pyrrhas döttrar med sin skönhet väckte  
Letosonens åtrå och begär.

Så bland människor, gudar och heroer  
Eros gled på sina vingars ljus  
och av människor, gudar och heroer  
hyllades i Amathus.

Ingen prägel av förskrämd och dyster  
livsfientlighet er gudstjänst bar  
— lyckan blott var eder höga syster,  
endast glädjen eder broder var.  
Blott det sköna såsom heligt gällde,  
för sin njutning blygdes ingen gud,  
blott han böjde sig för gratiens välde  
och Camenans milda bud.

Templen lyfte sig — palatser lika —  
spel man bragte er som offergård,  
och vid Isthmos' fest, den kronorika,  
vagnar skredo på sin segerfärd.  
— Jungfrur länkade i fagra flockar  
kring ert altare sin stilla dans.  
Blommor prydde edra tunga lockar,  
kronor edra pannors glans.

Evoë av muntre tyrsussvingarn,  
panterspannet, som förmätet styr,  
båda nu den store glädjebbringarn,  
troget följd av faun och satyr.  
Vilt menader, utan lag och hinder,  
prisa rusiga hans druvast must,  
och den sommarbrune gudens kinder  
stråla av oändlig lust.

Ingen tom och blodlös skepnad förde  
dödens budskap alltför oförtänt;  
likt en kyss dess aning oss berörde  
av en genius med facklan sänkt.  
Straffets vågskål i de dödes länder  
en av människornas söner höll.  
Inför trakerns klagan ur dess händer  
eumenidens gissel föll.

Än en gång kom jordisk fröjd tillbaka,  
dubbelt skön i elyseisk glans:  
— trogen kärlek återfann sin maka,  
segervinnaren sin tävlingskrans.



Linos' cittra klang, och till Alkestes  
ljuva famntag vaknade Admet.  
Trofast vänskap fann på nytt Orestes,  
sina pilar Philoktet.

Den, som skred att kämpa om de döde,  
gudars kärleksrika bistånd vann.  
Seglarn såg, hur över nattligt flöde  
dubbelstjärnan i sin klarhet brann.  
Kraft och vilja att ett storverk dana  
lyfte hjälten mot Olympens blå,  
och på dygdens törnbeströdda bana  
högre kronor glänste då.

Sköna värld, var är du? — O, vänd åter,  
du naturens daggbegjutna vår!  
— Blott i diktens trolska land du låter  
ögat skymta dina blomsterspår.  
Livlöst slumra dessa fält och lunder,  
död är ätten av olympiskt blod.  
Allt är skugga — detta liv av under,  
skugga är dess återstod.

Allt det ljuva var bestämt att falla,  
att av nordanvindens andning nås.  
— — För en endes seger över alla  
måste denna gudavärld förgås.  
Sorgsen spanar jag mot himlabågen:  
dig, Selene, finner jag ej där.  
Tom är lunden — utan liv är vågen,  
och förhärjad jorden är.

Döv för all den fröjd, som du kan giva,  
aldrig eldad av din härlighet,  
skall du, sluten i din köld, förbliva  
blind för ljuset av min salighet;  
— känslolös för dina skalders ära,  
död som slaget av ett pendelur,  
likt en träl skall tyngdens lag du bära,  
grymt förvandlade natur.

Slakten fly, och nya slakten födas,  
lagens blinda välde skall bestå:  
allt är dömt att slockna och förödas,  
dygn och skeden skifta och förgå.

— Hem till minnet och till diktarlanden  
gudaskaran länkade sin färd,  
löste lätt de ljuva rosenbanden  
från en kedjeslagen värld.

Ja, de vände hem, och allt det höga,  
allt det sköna lämnade vår jord  
— ton och doft och färgglans för vårt öga:  
oss stod åter blott det döda ord.  
Ja, de fly till minnet med dess sparda  
ungdomsfägring över rum och tid:  
allt, som skall i sången evigt varda,  
skall förgås i livets strid.

\* \* \*



## INNEHÅLL.

Förord . . . . .	5
Schillers estetisk-filosofiska diktning . . . . .	7
Invokation . . . . .	49
Konstnärerna . . . . .	53
Den beslöjade bilden i Saïs . . . . .	75
Elegier:	
1. Den lekande gossen . . . . .	83
2. Också det sköna skall dö... . . . .	84
3. Dansen . . . . .	85
Idealet och livet . . . . .	87
Greklands gudar . . . . .	97

\* \* \*







BINDING LIST DEC 1 1928



227437

IG.

S234p

.5vM

Author Schiller, Friedrich von-

Title Estetisk-filosofiska diktning (Malmberg)

University of Toronto  
Library

DO NOT  
REMOVE  
THE  
CARD  
FROM  
THIS  
POCKET

Acme Library Card Pocket  
Under Pat "Ref. Index File"  
Made by LIBRARY BUREAU

